

J.K. Baltzersen (red.)

Grunnlov og frihet

turtelduer eller erkefiender?

KOLOFON FORLAG

Grunnlov og frihet: turtelduer eller erkefiender?

J.K. Baltzersen (red.)

1. utgave, 1. opplag

© J.K. Baltzersen og bidragsyderne

© Johan Norberg og Timbro, Stockholm 1998 (kapittel 5)

© Nina Karin Monsen og Fagbokforlaget, Bergen 2000 (kapittel 16)

Kolofon Forlag AS 2017

Prosjektet produseres på oppdrag fra J.K. Baltzersen Consulting, org.nr. 916 998 791.

Alle rettigheter/ansvar for prosjektets innhold tillegges J.K. Baltzersen.

Henvendelser utover bestilling av produktet bes vennligst rettet til J.K. Baltzersen.

Prosjektets nettsted: grlfrihet.no

ISBN 978-82-300-1582-7

Produksjon: Kolofon Forlag AS, 2017

Omslagsdesign: Eспенart.com Espen Terjesen

Layout: Finn Jesper Strandberg

Foto redaktørportrett: Moment Studio

Bilder/illustrasjoner utenom omslaget: se seksjon Om bildene

Boken kan kjøpes i bokhandelen eller www.kolofonshop.no

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Kopiering i strid med lov eller avtale medfører erstatningsansvar og inndragning og kan straffes med boter eller fengsel.

Innhold

Forord	11
Introduksjon: Gir Grunnloven oss frihet? J.K. Baltzersen Kapittel 1	17
Grunnloven, friheten og Riksakten av 6. august 1815 Odd Gunnar Skagestad Kapittel 2	55
Frihetsbegrepet og empiriske studier: Hva skjedde med Hoff-Farmand-legatet? Odd Gunnar Skagestad Kapittel 3	79
Norge – et glansbilde? Vegard Martinsen Kapittel 4	95
Liberalismen i svensk historia Johan Norberg Kapittel 5	107
Valgene og politikkenes legitimitet Egil Bakke Kapittel 6	133
Eidsvollsgarantien og inflasjonen Thomas Kenworthy Kapittel 7	149
Grunnlovens § 100 – den besværlige yringsfriheten Odd Gunnar Skagestad Kapittel 8	169
Det totalitære demokratiet Eirik Stillingen Kapittel 9	201
Undergraver Høyesterett Grunnlovens frihet? Odd Gunnar Skagestad Kapittel 10	221

Uautoriserte dommere som lovgivere i egen sak? Hans Eirik Olav Kapittel 11	237
Eiendomsrett og fortettingspolitikk Arild Sæther Kapittel 12	265
Rettigheter i Grunnloven – virkelige eller kunstige? Vegard Martinsen Kapittel 13	293
Grunnloven, demokrati og menneskerettigheter Hans Eirik Olav Kapittel 14	311
Folkesuvereniteten Thomas Kenworthy Kapittel 15	333
Flertallsstyre ad absurdum? Nina Karin Monsen Kapittel 16	357
Demokrati er ikke frihet J.K. Baltzersen Kapittel 17	375
Mot frihetens Soria Moria slott? J.K. Baltzersen Kapittel 18	401
Forfatteromtaler	437
Takksigelser	443
Appendiks	446
Litteraturlister	476
Om bildene	500
Detaljert innholdsfortegnelse	505
Personregister	513

KAPITTEL 3

Frihetsbegrepet og empiriske studier:
Hva skjedde med
Hoff-Farmand-legatet?

Odd Gunnar Skagestad

Grunnloven og frihetsbegrepet

I festtaler omtales 17. mai – *Grunnlovsdagen* – gjerne som vår *frihetsdag*, en betegnelse som i vår kyniske hverdag kan virke i overkant svulstig og forblommet. Uttrykket frihetsdag står seg likevel godt, også ved en mer prosaisk og nøktern beskrivelse. Men hvilken frihet er det vi først og fremst forbinder med den Grunnloven som behørig feires på Norges nasjonaldag? I hovedsak er det tale om to ulike typer friheter – henholdsvis *landets frihet* som selvstendig nasjon, fritt fra fremmed overherredømme og undertrykkelse, og *individets frihet*, borgernes frihet fra slik undertrykkelse og tvang som påtvinges dem av makthaverne – det være seg av en fremmed okkupasjonsmakt eller av landets egne statsmakter.

Vår Grunnlovs primære – og situasjonsbetingede – funksjon var å sikre den førstnevnte typen frihet. I så måte har den vært en ubetinget suksess. Etter først å ha bestått den kritiske testen som den storpolitiske situasjon i 1814-1815 innebar, og ha overlevet i konsolidert stand gjennom Riksakten av 6. august 1815, har Grunnloven vært landets og nasjonens ankerfeste når det har røynt på som verst. Det var således Haakon VII's edfestede forpliktelse overfor Grunnloven som i 1940 gav Kongen den styrke, legitimitet og troverdighet som gjorde at han maktet å motstå presset fra tyskerne, Quisling og Stortingets presidentskap, og derved avverge et varig nasjonalt skipbrudd.

Men Grunnloven av 17. mai 1814 var også et produkt av Opplysningstiden og dens idéer om *folkesuvereniteten*. Dette var et konsept som blant annet omfattet eller forutsatte et samfunn befolket av frie borgere med individuelle friheter og rettigheter – ja, enkelte lot seg endog inspirere av tanken om universelle menneskerettigheter.

I noen grad skulle også dette konseptet, og følgelig vernet om individets friheter og rettigheter, på prinsipielt og grunnleggende vis bli nedfelt i flere av Grunnlovens paragrafer – nærmere bestemt § 2 (religionsfrihet), §§ 96-97, 99 og 102 (rettssikkerhet), § 100 (ytringsfrihet)

samt § 101 og § 105 (nærings- og eiendomsrett).¹ Dette var vidtgående og radikale bestemmelser for sin tid. At Grunnlovsteksten ikke problematiserte disse frihets- og rettighetsbegrepene gjennom utførlige, dyptloddende eller analyserende utredninger, kunne heller ikke være å forvente.

En gjengs forståelse av *sentrale former for frihet* omfatter kategorier som ytringsfrihet, forsamlingsfrihet, næringsfrihet, forskningsfrihet, adgang til kunstnerisk utfoldelse, religionsfrihet og fri adgang til å starte foreninger. Innenfor kategorien ytringsfrihet henhører underkategoriene trykkefrihet og pressefrihet, mens næringsfrihet kan spesifiseres med underkategorier som fritt valg av yrke og arbeidssted, fri adgang til å starte forretninger, kjøpefrihet, investeringsfrihet m.v.²

Med en Grunnlov som nå har hatt anledning til å virke i vel 200 år, synes det betimelig å stille spørsmålet om hvorvidt Grunnloven i løpet av dette tidsrommet har bidratt til å styrke frihetsbegrepets plass i det norske samfunnet? Eller – uavhengig av Grunnloven og dens bestemmelser – har det skjedd noen utvikling i vår almene forståelse av frihetsbegrepet, og i så fall hvordan? Å drøfte og eventuelt kunne besvare slike spørsmål, skulle man tro ville være en sak for samfunnsforskningen.

Hvordan ligger det så an på dette området?

Frihet som tema for empirisk samfunnsvitenskap

Grunnlaget for all fruktbar forskning er at det stilles kritiske spørsmål ved etablerte, oppleste og vedtatte «sannheter», og at alternative

---

¹ I tillegg fikk man i 1994 også en § 110 c, som – for godt mål, og i generelle ordelag – pålegger myndighetene å respektere menneskerettighetene. Ved den omfattende og radikale Grunnlovsrevisjonen som fant sted i 2014, ble imidlertid en rekke av disse paragrafene endret eller omstokket, og til dels utvidet. Vernet om nærings- og eiendomsretten, som allerede i forveien stod relativt svakt, ble samtidig ytterligere svekket.

² Jfr. også – på det internasjonale plan – de «fire friheter» i EUs indre marked, som nedfelt i Romatraktaten av 25. mars 1957: Fri bevegelse av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft.

hypoteser fremsettes og testes gjennom empiriske observasjoner og omforente, objektivt reproduserbare metoder.

Et gjennomgående trekk ved norsk samfunnsdebatt er imidlertid den høye graden av forutsigbarhet – med hensyn til så vel tematikk, rådende paradigmer, frontlinjer og retorikk. Langt på vei gjelder det også hvordan problemstillinger vinkles: Premisser er underforstått eller tas for gitt. Vi taler her om et fenomen som til stadighet har interessert – og stundom irritert – iakttagere med et mer kosmopolitisk intellektuelt ståsted. Den polsk-norske forsker og samfunnsdebattant Nina Witoszek uttaler seg åpenbart på vegne av flere når hun med en karakteristisk spissformulering fastslår at: «Norge er et utpreget konsensusland. Det irriterer meg, fordi konsensus dekker over det usagte og bidrar til å bevare usannheter».³

Enkelte vil med adskillig rett kunne hevde at dette ikke bare gjelder samfunnsdebatten, men også den samfunnsforskningen som forutsetningsvis tilsikter å fremskaffe det fornødne teoretiske og empiriske grunnlag for en meningsfylt debatt. Men fra tid til annen kan det likevel – ganske så uventet – fornemmes ansatser til at det tas opp problemstillinger som i sitt vesen burde være evig aktuelle, men som likevel bærer preg av vedvarende å ha vært forvist til et umerket parkeringsskur utenfor idéenes og argumentenes markedsplass.

Som eksempel i så måte skal her nevnes Gunnar C. Aakvaags artikkel *Fra likhet og brorskap til frihet – Et forsvar for frihet som tema for empirisk samfunnsforskning*, som senhøstes 2011 stod å lese i *Tidsskrift for samfunnsforskning* (nr. 04/2011). Selve artikkelen er i seg selv langt fra empirisk, men i høyeste grad *teoretisk* – gjennomsyret av avanserte filosofiske forståelsesrammer og spekket med sprenglærde epistemologiske begreper og uttrykk. Artikkelens bakenforliggende problemstilling og utgangspunkt burde imidlertid interessere en bredere målgruppe, ikke bare dem blant oss som måtte ha et spesifikt «frihetlig» (det være seg liberalt,

---

³ Nina Witoszek i intervju med *A-magasinet*, nr. 23, 7. juni 2013, s. 21.

liberalistisk eller libertariansk) perspektiv på samfunnsforskningen. Dette tør likeledes være tilfelle hva enten ens tilnærming til frihetsbegrepet er empirisk eller normativt begrunnet.

Aakvaag opplyser innledningsvis at målet for hans artikkel er å stimulere til flere samfunnsvitenskapelige studier av frihet. Han fremholder videre at dette er viktig fordi frihet i overraskende liten grad har vært gjort til eksplisitt tema for empirisk samfunnsforskning.

Dette er en observasjon som trolig deles av flere. For egen del vil undertegnede gjerne gi full tilslutning til forfatterens mål om å stimulere til flere samfunnsvitenskapelige studier av frihet.

Berøringsangst?

Aakvaags artikkel har et defensivt, for ikke å si et lett apologetisk tilslag: I artikkeltitelen er *forsvar* et nøkkelord, og forfatteren setter seg fore «å imøtegå en frihetsskeptiker» (det være seg av filosofisk eller samfunnsvitenskapelig orientering) som enten hevder at friheten ikke eksisterer eller at den oppfører seg på en måte som gjør den uegnet til å studeres empirisk.⁴

Aakvaags behov for å markere et slikt utgangspunkt sier adskillig om den berøringsangst som frihetsbegrepet har vært omfattet med blant våre hjemlige samfunnsforskingsmiljøer. Frihet som metafysisk størrelse er riktignok blitt drøftet med en viss frimodighet i annen kontekst eller innen andre fagdisipliner (politisk teori, idéhistorie m.m.), men frihet som tema for empirisk samfunnsvitenskap har vært nærmest et tabuemne, noe som man helst ikke har villet ta fatt i. (At «frihet» samtidig er

---

⁴ Som en tredje kategori – som Aakvaag *ikke* nevner – må regnes en «frihetsskeptiker» som hverken hevder at friheten ikke eksisterer eller at den er uegnet til å studeres empirisk, men som (f.eks. i tråd med tradisjonen fra Thomas Hobbes) erklærer seg som frihetsmotstander på prinsipielt eller instrumentelt grunnlag. I nyere norsk samfunnsdebatt har spesielt Jorgen Randers gjort seg bemerket ved å malbære slike synsmåter, bl.a. i intervju med *Morgenbladet* (overskrift *Ekstrem-Randers*), 25. januar 2013.

et hyppig forekommende honnørord i det offentlige ordskifte – det være seg knyttet til konkrete konflikter eller som en mer vag verdi – er en annen sak, uten direkte relevans i den foreliggende sammenheng).

Håpet om at Aakvaags artikkel skulle anspore til debatt, er så langt gjort til skamme. Hverken i den menighet som sogner til *Tidsskrift for samfunnsforskning* eller på andre presumptivt relevante arenaer, synes temaet samfunnsvitenskapelige studier av frihet å ha vakt særlig entusiasme.

Trygve J.B. Hoff's initiativ – Hoff-Farmand-legatet

I forbindelse med den debatten som iallfall hittil er uteblitt, tør det imidlertid være av særlig interesse å minne om det initiativ som i sin tid ble tatt av forretningsbladet *Farmands* mangeårige redaktør og eier, dr. philos. Trygve J.B. Hoff, for nettopp å stimulere til empiriske studier av frihetsbegrepet. Redaktør Hoff og hans tidsskrifts klare røst og markante rolle i norsk samfunnsdebatt synes i dag langt på vei å være glemte.⁵ Som kontrast til den posisjon Hoff hadde i sin egen samtid – i Norge, men kanskje enda mer internasjonalt – er dette et forhold som er blitt betegnet som «et stort idéhistorisk paradoks».⁶

Noen ord om initiativtageren og hans prosjekt kan derfor her være på sin plass:

Hoff kjøpte *Farmand* i 1935 og fastslo i sin programerklæring at:

Vi ser ikke kun denne kamp for næringslivets frihet fra et økonomisk standpunkt. Vi betrakter den som et ledd i kampen for den personlige frihet og talefriheten. Både i diktaturstatene og her hjemme går kampen mot næringslivets frihet hånd i hånd med kampen mot den personlige frihet og ytringsfriheten.

---

⁵ Symptomatisk i så måte er Rune Slagstads store oversiktsverk *De nasjonale strateger*, hvor Hoff kun omtales overfladisk og nærmest *en passant*, i hovedsak i forbindelse med positivismestriden på 1960-tallet (se s. 199, 327 og 477).

⁶ Nordbakken, *Mer enn en samfunnsøkonom*, *Minerva*, 13. desember 2007.

Under Hoff's redaksjonelle regime ble *Farmand* et kamporgan mot så vel nazisme som kommunisme, og *Farmand* ble som den første norske publikasjon stanset – «*für immer!*» – av okkupasjonsmyndighetene umiddelbart etter det tyske overfallet 9. april 1940. Bladets uttalte forbilde var det britiske tidsskriftet *The Economist*. Selv om Hoff insisterte på å kalle *Farmand* et «forretningsblad», hadde bladet både en politisk og etter hvert en stadig mer fremtredende almenkulturell profil, og etablerte seg i etterkrigsårene som et ledende organ innen den generelle samfunnsdebatt, med en bred leserkrets. Etter Hoff's død ble *Farmand* overtatt av andre eiere, som la om bladets karakteristiske profil. Dette førte til en sterk nedgang i leserkretsen, hvoretter bladet i februar 1989 gikk inn.⁷

(Senere forsøk på å gjenopplive bladet i modernisert form har resultert i en nettpublikasjon, som har utkommet siden 2003).⁸

Innen norsk samfunnsdebatt var Hoff (1895-1982) i en årrekke en av de fremste talsmenn for liberalisme og markedsøkonomi.⁹ I sin doktoravhandling (1938) *Økonomisk kalkulasjon i sosialistiske samfund*¹⁰ tok Hoff opp spørsmålet om hvordan effektiv ressursbruk kan være mulig i et kommandoøkonomisk system med fravær av frie markeder med ordinær prisdannelse. Økonomisk frihet var likeledes et sentralt tema i hans bok *Fred og Fremtid. Liberokratiets vei*, som utkom i 1945.¹¹

På den internasjonale arena pleiet Hoff gjennom alle år nær kontakt med et omfattende og høyprofilert faglig nettverk. I 1947 var han således (sammen med bl.a. de senere Nobelprisvinnere¹² Friedrich

⁷ Hanssen, *Ved Farmands bortgang*, *Aftenposten*, 30. januar 1989; Varvin, *Minneord om Farmand*, *Morgenbladet*, 1. februar 1989.

⁸ Utgiverrettighetene ble overtatt av økonomen Hans Jørgen Lysglimt Johansen, som har utgitt bl.a. *Farmann Newsletter* på nettstedet <http://www.farmann.no>.

⁹ Bakke, *Trygve J.B. Hoff – et hundreårsminne*, *Aftenposten*, 12. november 1995.

¹⁰ Hanisch & Sæther, *Den glemte avhandling «Trygve J.B. Hoff: Økonomisk kalkulasjon i sosialistiske samfund»*, *Praktisk økonomi og finans*, nr. 2; og Eid, *Den glemte økonomen: Trygve J.B. Hoff – En motpol til Frisch*, *Observator*, nr. 1.

¹¹ Skrevet under Hoff's fangeopphold på Grini under krigen.

¹² Nobels minnepris i økonomi.

von Hayek og Milton Friedman) en av stifterne av *Mont Pélérin Society*, som skulle bli en forløper for vår tids «tenke-tanker».¹³

Dette faglige og sterkt personlige engasjementet var bakgrunnen for opprettelsen – ved gavebrev av 8. februar 1951 til Universitetet i Oslo fra A/S Farmand og Trygve J.B. Hoff – av *Hoff-Farmand-legatet* for studier av næringslivets frihet.

Statutter

I legatets statutter (§ 2) ble legatets formål beskrevet som følger:¹⁴

Legatets formål er å fremme studier angående det offentliges forhold til næringslivet. Under ellers like vilkår skal de sokere ha fortrinnet som vil studere spørsmålet om den eventuelle sammenheng mellom næringslivets frihet og andre sentrale former for frihet.

De etterfølgende fem avsnitt av § 2 inneholdt nærmere definisjoner på relevante former for frihet, – definisjoner som det kan være nyttig å ta med seg i en dagligdags forståelse såvel som i en akademisk diskusjon:

Da definisjoner av næringslivets frihet – og også andre former for frihet – skifter, skal angis hva her forstås ved frihet for å unngå unødige diskusjoner og mulige feilfortolkninger.

Med «næringslivets frihet» forstås her fritt valg av yrke og arbeidssted, fri adgang til å starte forretninger, kjøpefrihet, investeringsfrihet og fri adgang til å erverve utenlandsk valuta.

---

¹³ Mont Pelerin Society, som opprinnelig hadde 39 medlemmer, omfatter i dag ca. 500 ledende intellektuelle med bred internasjonal bakgrunn. Selskapet spiller fortsatt en aktiv og innflytelsesrik rolle som premissleverandør for beslutningstagere verden over.

¹⁴ Fastsatt av Det akademiske kollegium 19. oktober 1951 og endret ved Kollegiets beslutning av 16. november og 14. desember 1951 og 1. november 1957.

Med «sentrale former for frihet» forstås her friheter som ytringsfrihet, trykkefrihet, forsamlingsfrihet, forskningsfrihet, adgang til kunstnerisk utfoldelse, religionsfrihet og fri adgang til å starte foreninger.

Også «næringslivets frihet» og hva derunder hører er sentrale former for frihet, men det er den eventuelle sammenheng mellom disse to grupper som er undersøkelsesobjektet.

Atlantcharterets «frihet fra nød og frykt» er muligens *forutsetninger* for frihet, men i chartret brukes ordet «frihet» i betydning av *mangel* og denne «frihet» ligger følgelig utenfor rammen av disse undersøkelser.

Ifølge statuttene § 3 skulle legatet ha et styre på 3 medlemmer, hvorav ett skulle oppnevnes av Universitetet i Oslo, ett av giveren og ett av Den norske bankforening. Legatets kapital skulle forvaltes av Universitetets kvestor etter de regler som til enhver tid gjelder for Universitetets legater.

Statuttene fastslo videre (§ 4) blant annet at Det akademiske kollegium skulle dele ut (i samsvar med legatstyrets innstilling) stipendier på inntil kr. 20.000,-. Det fremgikk her at stipendiene skulle brukes til opphold i utlandet for å studere de emner som ble angitt i § 2, samt at stipendiatene skulle ha plikt til å sende inn en rapport om graden av fritt næringsliv og fritt åndsliv i det land hvor han eller hun hadde oppholdt seg.

På sporet av den tapte tid: Hva skjedde?

Den kunnskapen som i dag finnes om Hoff-Farmand-legatet og hva dette initiativet avstedkom, er påfallende sparsom og ytterst fragmentarisk.¹⁵ Ved søk på «Hoff-Farmand-legatet» i Universitetsforlagets

---

¹⁵ Et Google-søk på «Hoff-Farmand-legatet» gir ytterst få treff, hvorav de aller fleste er innbyrdes overlappende. Samtlige gjelder primært andre temaer, hvor legatet kun nevnes helt perifert, uten noe innhold som gir nærmere kunnskap om legatet.

Legathåndbokens database fremkommer kun at «ingen resultater ble funnet». Av dette kan man med all sannsynlighet slutte at legatet er opphørt/nedlagt, men det er ikke kjent fra hvilket tidspunkt at så kan ha skjedd. Opplysninger om mottagere av legatets reisestipend samt over de rapporter som stipendiatene måtte ha sendt inn, eksisterer formodentlig i Universitetets arkiver. Forfatteren av denne artikkel er imidlertid ikke kjent med at det noe sted finnes en samlet oversikt over slike stipendmottagere og de rapporter som de eventuelt har levert.

Undertegnede egen interesse for saken har sin noe fjerne bakgrunn i at jeg selv ble tildelt dette stipendiet i 1972. Sammen med reisestipend fra Nordiska Afrikainstitutet i Uppsala ble dette brukt til et studieopphold i Cape Town 1972-73, – et prosjekt som avstedkom rapporten *Syd-Afrika: En studie av sentrale frihetsdimensjoner i lys av økonomisk og politisk ulikebehandling*.¹⁶ Legatstyret bestod på dette tidspunkt av Trygve J.B. Hoff selv samt banksjef Sven Viig og professor dr. oecon Preben Munthe – sistnevnte nyoppnevnt av Universitetet for å etterfølge direktør Gunnar Jahn.¹⁷ Stipendiet var nå øket til kr. 30.000,- , dvs. at legatets kapital åpenbart hadde fått påfyll siden opprettelsen.

Kunnskap om tidligere eller øvrige mottagere av Hoff-Farmand-legatets reisestipend har vist seg vanskelig å fremskaffe. Blant stipendiater som spesielt i foreliggende henseende har satt konkrete spor etter seg, kan strengt tatt kun én nevnes: Axel Dammann, som etter sitt studieopphold i England i 1960 leverte rapporten *Frihet og statsmakt: Britisk politikk i 1950-årene*.¹⁸ Av øvrige stipendmottagere har undertegnede kun kjennskap til tre, som alle senere har gjort seg bemerket som profilerte fagpersoner og/eller samfunnsdebattanter.

¹⁶ Maskinskrevet manus levert Universitetet i Oslo april 1974. Elektronisk utgave med nyskrevet forord og epilog (Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala, januar 2004) kan lastes ned fra nettstedet <http://www.ogskagestad.net/RSArappport74.pdf>.

¹⁷ *Hoff-Farmand Legatet til studier i Sør-Afrika*, *Bergens Tidende*, 22. januar 1972.

¹⁸ Utgitt i bokform på Universitetsforlaget, Oslo, 1960 (141 sider), med trykningsbidrag fra Norsk Varekrigsforsikrings Fond og Hoff-Farmand-legatet.

Disse er henholdsvis den senere førsteamanuensis ved Universitetet i Oslo (Økonomisk institutt) og SV-politiker Hilde Bojer (stipendmottager 1968), den senere direktør for Statens forurensningstilsyn samt professor ved Universitetet i Oslo, dr. juris. Hans Chr. Bugge (1970), og den senere professor i petroleumsøkonomi og rektor ved Handelshøyskolen BI Øystein Noreng (1975).

Status quo – eller veien videre?

Hoff-Farmand-legatet ble ingen stor suksess, sett ut i fra de forventninger som giveren må ha hatt med hensyn til å fremme videre empirisk forskning langs de linjer som hans egne arbeider hadde lagt opp til. Hoff gav da også ved flere anledninger uttrykk for skuffelse over det magre utbyttet i så måte, herunder mer spesielt det forhold at Bojer angivelig ikke hadde levert noen rapport slik som statuttene forutsatte.¹⁹

I tilbakeblikk må imidlertid Hoff's initiativ betraktes som et velment og konstruktivt forsøk på nettopp å stimulere til flere samfunnsvitenskapelige studier av frihet. Hvorfor dette initiativet ble så til de grader en «non-starter», kan man saktens grunne på. Om det skal være tillatt å spekulere litt, skal man ikke se bort fra at forholdsvis venstreorienterte og «kritiske» norske samfunnsforskere av ideologiske grunner har hatt en motvilje mot et frihetsbegrep som de forbinder med liberalisme (for ikke å snakke om «nyliberalisme»). Dette burde det i så fall være liten grunn til. Innen andre fagdisipliner ser man nå klare tendenser til en mer åpen og fordomsfri tilnærming til å legge frihetsbegrepet under lupen. Et illustrerende eksempel i så måte er historikeren Finn Olstads argumentasjon for forståelsen av arbeiderbevegelsen som et frihetsprosjekt.²⁰ Desto mer interessant kan det bli å se hvorvidt samfunnsvitenskapene vil kjenne sin besøkelsestid og ta denne utfordringen.

---

¹⁹ Fremholdt gjentatte ganger i tidsskriftet *Farmands* spalter, samt muntlig i samtale med forfatteren i 1975.

²⁰ Finn Olstad, *Frihetens århundre*, Pax forlag, Oslo, 2010.

I hvilken grad Hoff-Farmand-legatet og dets stipendiater bidro til å frembringe fruktbare analyser og kunnskap omkring frihetsbegrepet, er det vanskelig å ha noen begrunnet formening om – gitt det sparsomme materiale som (iallfall så langt undertegnede kjenner til) foreligger. Kan hende burde prosjektsultne forskere oppmuntres til å grave frem de rapportene som Hoff-Farmand-legatet i sin tid avstedkom, for å se om det her kan ligge brukbart råmateriale for slike empiriske studier som Aakvaag etterlyste i sin foran siterte artikkel?

Og kanskje ville vi da samtidig kunne få svar på spørsmålet om hva som skjedde med Hoff-Farmand-legatet?

Akkurat dét er kan hende helst et spørsmål for spesielt interesserte. Spørsmålet om hvorvidt Grunnloven har bidratt til å styrke frihetsbegrepets plass i det norske samfunnet, burde imidlertid nå – også med selve jubileumsåret som et etter hvert stadig fjernere bakteppe – være et tema av almen interesse. Vil våre eminente samfunnsforskere endelig se lyset og gripe utfordringen?